

VIA^o 09/2009 REVISTA DEL CENTRE D'ESTUDIS JORDI PUJOL

**Nacionalisme i autogovern.
Catalunya, 1980-2003
Paola Lo Cascio**

Catarroja-Barcelona: Editorial Afers, 2008.
396 pàgs.

Un retrat del pujolisme al govern

Per: Joan B. Culla. Professor d'Història
Contemporània a la Universitat Autònoma
de Barcelona

Que una universitària estrangera –italiana, per a més detalls– consagri la seva tesi doctoral a la política catalana del darrer quart del segle xx és una situació que es dóna amb poca freqüència. Que el treball acadèmic resultant no sigui un *estudi de cas* encarcerat, llibresc i ple de prejudicis, bo per a cobrir el tràmit curricular, però impubliable, això és encara més inusual. Que, de tot plegat, en resulti un volum interessant, suggestiu i ben escrit, una aportació significativa a la bibliografia sobre el tema tractat, ja és absolutament excepcional. El llibre de Paola Lo Cascio constitueix, doncs, una reconfortant excepció, i ens reconcilia per una bona temporada amb la tants cops perillosa

figura de l'estudiós forani que aterra a Catalunya per dissecionar-hi, en sis mesos d'estada, els envitricolls de la política local.

L'autora posseeix una doble formació com a politòloga i historiadora, i la seva recerca parteix d'un punt intermedi entre ambdues disciplines, de la doble voluntat «d'anàlisi dels processos polítics lligats a l'acció de govern» desenvolupada per la Generalitat entre 1980 i 2003, «i de síntesi contextualitzada» de la història política del període esmentat. Ara, un cop llegides les quasi 400 pàgines del llibre, cal concloure que la politòloga s'ha imposat sobre la historiadora. O, dit d'una altra manera, que el balanç de la gestió, que la valoració de *les polítiques* desenvolupades pels executius de Convergència i Unió durant 23 anys i mig, preval rotundament sobre la història política de la coalició –després, federació– nacionalista al llarg d'aquell període, i encara més sobre la història política global del país en aquella etapa.

Com és natural, això no vol dir que *Nacionalisme i autogovern* no contingui passatges plens de perspicàcia a l'entorn de la dinàmica política catalana del 1980 ençà. Per exemple, m'han semblat especialment agudes l'explicació que Paola Lo Cascio fa de la primera majoria absoluta conquerida per Jordi Pujol el 1984, o bé l'anàlisi i l'avaluació de l'anomenat *Pacte del Majestic*, l'acord «d'investidura i governabilitat» subscrit entre Convergència i Unió i el Partit Popular el 1996. Per contra crec que, de cara a entendre la inaugural i sorprenent victòria de CiU el 1980, l'autora concedeix massa importància a la campanya *antimarxista* desplegada en aquella ocasió pel Foment del Treball Nacional.

Llibres

Aquestes, en tot cas, són qüestions opinables i plenes de matisos. No ho és, en canvi, l'interès preferent que *Nacionalisme i autogovern* dedica a descriure i avaluar amb detall les polítiques sectorials desplegades entre 1980 i 2003 pels successius governs de Jordi Pujol: 19 pàgines consagrades a la Llei de Normalització Lingüística, 35 pàgines a les polítiques sanitàries, 20 pàgines a les polítiques educatives, 19 pàgines a la posada en marxa i desplegament de Televisió de Catalunya, 33 pàgines a la política exterior i, particularment, europea d'aquell període, 16 pàgines sobre les lleis i els projectes d'organització territorial, 16 pàgines més sobre la qüestió del finançament, etcètera.

Si l'objectiu fonamental del llibre era radiografiar l'exercici que el president Pujol, els seus consellers i els diputats que els donaven suport van fer de les competències estatutàries durant gairebé un quart de segle, aleshores totes aquelles pàgines són imprescindibles i estan més que justificades. Ara, si el propòsit de l'autora hagués estat historiar Convergència i Unió com a força política hegemònica en l'escenari català, aleshores hom podria retreure-li –per exemple– que no digui gairebé res sobre CiU com a força municipalista que arribà a governar tres de les quatre Diputacions provincials; o que passi molt per sobre de les complexes, tortuoses i a voltes tempestuoses relacions entre Convergència Democràtica i Unió Democràtica; o que analitzi poc la diarquia i la conflictivitat Jordi Pujol-Miquel Roca i, en general, tota la *problemàtica successòria* durant la segona meitat del període estudiat. ¿És que, per ventura, aquesta qüestió successòria no va incidir damunt la tria de soci parlamentari preferent –el Partit Popular, i no Esquerra Republicana– que Pujol va fer el 1996, i de nou el 1999?

Amb tot, la principal absència que s'observa en aquest remarcable estudi sobre el pujolisme al poder és la de l'antipujolisme. Contra allò que l'autora insinua en algun moment, la Convergència i Unió governant no va gaudir mai, ni tan sols en els temps de la majoria absoluta (1984-1995) d'una hegemonia cultural i mediàtica a Catalunya. Ben al contrari. Mentre –com Paola Lo Cascio explica molt bé– els partits de l'oposició parlamentària d'esquerres participaven dels grans consensos en matèria lingüística, o educativa, o altres, al mateix temps les polítiques de Pujol eren objecte de l'hostilitat implacable d'un seguit de capçaleres periodístiques, d'*intellectuals* i d'opïnadors que les titllaven de provincianes, resclosides, antimodernes, opressores i qualificatius encara pitjors. Que, en aquestes condicions, CiU i Jordi Pujol aconseguissin guanyar sis vegades consecutives les eleccions catalanes, és un fenomen insòlit que, tal vegada, aquest llibre no subratlla ni explica prou.

Sigui com sigui, amb totes les discrepàncies interpretatives que s'hi puguin tenir, amb totes les petites mancances que s'hi puguin trobar, *Nacionalisme i autogovern* destaca, des del moment mateix de la seva publicació, com una contribució bàsica al coneixement acadèmic de l'etapa de govern del president Pujol; com un dels vuit o deu llibres imprescindibles apareguts fins ara en aquesta matèria; com un dels pocs grans de blat enmig de moltíssima palla.

La filosofia Nudge

Richard Thaler i Cass Sunstein

Barcelona: Ed. Columna, 2009
320 pàg.

Per: David Murillo. Professor d'Esade

Si a un llibre escrit amb rigor i profunditat sobre un tema d'actualitat li afegim una faixa amb les paraules «el llibre que va influir a Obama», certament incrementarem encara més les bones previsions de venda. Thaler i Sunstein són dos professors nord-americans interessats en traduir per al gran públic la recerca acadèmica feta en camps aparentment tant complexes com la psicologia social i l'economia de la conducta. Un esforç dedicat a donar pautes i instruments que ens ajudin a comprendre i generar solucions pràctiques per al món en que vivim i que arriba a les llibreries a redós d'altres treballs similars com l'illuminador *Freakonomics* o l'igualmente interessant *L'Economista camuflat*, de Tim Harford.

La filosofia Nudge es fonamenta en la idea de que els individus, per fer front a

determinades decisions, necessiten de petites empentes. Contra l'economia a l'ús, els individus no som màquines racionals ni desitgem maximitzar les nostres oportunitats d'elecció. Segons els autors, hi ha situacions en que les petites empentes són recomanables. Situacions que generen beneficis a curt termini i costos a llarg; casos de decisions difícils i poc habituals sobre les que no tenim coneixement i, sobretot, on equivocar-se surt potencialment molt car.

Decisions tant importants com la tria d'un fons de pensions, la cobertura sanitària familiar o la hipoteca són sovint deixades a l'atzar o a la intuïció. Com funciona la ment humana quan es troba amb situacions de tria com aquestes? El millor i més sorprenent exemple prové d'un dels fundadors de la moderna Teoria de la cartera d'inversions, el financer i premi Nobel d'economia Harry Markowitz. Davant la pregunta: com inverteix el seu pla de pensions privat, l'economista ens diu: «hauria de basar-lo en els registre de covariàncies històriques dels diferents tipus d'accions i dibuixar una frontera d'eficiència. En comptes d'això poso el 50% en accions i el 50% en bons del Tresor». De la teoria a la conducta, com ens diuen els autors, hi ha un bon tros.

De la mà d'una gran quantitat d'estudis empírics, els autors ens mostren com la nostra conducta econòmica ve marcada pel fet que els qui prenem aquestes decisions som individus socials i altament influenciables. També animals racionals amb biaixos importants a l'hora de prendre decisions complexes; biaixos que tot sovint són explotats per altres individus o empreses amb una intencionalitat evident. A partir dels estudis d'un altre premi Nobel,

Llibres

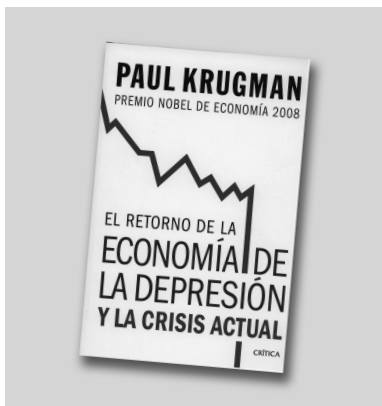
Daniel Kahneman, el llibre ens mostra com el nostre sistema automàtic i intuïtiu ens genera males passades: davant la presa de decisions complexes tendim a establir patrons simplificadors; sobreponderem el risc percebut en comptes de l'estadístic real; menystenim el paper de l'atzar i construïm raonaments causals que ni són evidents ni tot sovint funcionen. La nostra naturalesa ens convida al sobreoptimisme i ens fa altament influenciables al context en el qual se'ns presenta un problema. Un exemple: davant la possibilitat d'una intervenció quirúrgica no reaccionem de la mateixa manera si ens diuen que un 95% dels pacients superen l'operació sense problemes que si ens diuen que un 5% dels pacients no ho fan.

La lògica dels autors és clara: si en molts actes de la nostra vida ens deixem aconsellar, per què no fer-ho de la mà de la recerca acadèmica que ha estudiat com prenem decisions, especialment quan aquestes actuacions són transcendents? Aquí la justificació de l'aproximació liberal paternalista és important. Ningú pot saber millor que un mateix el que vol. Tanmateix, i alhora, hi ha col·lectius que demanen una recomanació, una petita empenta en el moment de prendre aquesta mena de decisions.

Les indicacions pràctiques són sorprenents i rellevants, particularment per a directius encarregats de comunicar i gestionar polítiques públiques o programes socials que impliquin la presa de decisions importants. Les línies mestres de la proposta liberal-paternalista: promoure la simplicitat en els mecanismes de presa de decisions, la comparabilitat de les alternatives existents, la transparència sobre els resultats esperats i ajudar a triar

sense "donar per descomptat" que els individus saben triar-ho tot.

Fites interessants de la filosofia-nudge aplicada a l'elecció: millorar l'hàbit alimentari dels adolescents a partir de la manera com es presenten els plats; reduir la despesa de neteja a partir d'incorporar la imatge d'una mosca en els urinaris públics; incrementar la fidelitat i les donacions a ONGs amb un sistema d'aportacions progressives; augmentar el volum de donants d'òrgans amb una campanya de conscienciació i alhora de tangibilització de l'impacte, o reduir el consum energètic a partir de l'ús de dispositius visuals d'estalvi. El mètode més innovador i sorprenent de tots: ajudar a deixar de fumar o a aprimar-nos donant joc a les emocions i el compromís individual. Ens imaginem jugant-nos una quantitat de diners a aconseguir la modesta o ambiciosa fita de perdre uns quants quilos; diners que anirien a parar a una ONG en el cas de no aconseguir amb el propòsit? Quin resultat aconseguiríem si aquests diners no van a una ONG sinó a un club de futbol rival, posem per cas, per pagar el fitxatge estrella del *crack* de l'estiu? Els experiments socials de Thaler i Sunstein posen psicologia social i economia de la conducta al servei d'una millor capacitat d'elecció dels individus alhora que ens obren els ulls a una conducta econòmica més vinculada a la pràctica real que no pas a l'enunciat del llibre de text.

El retorno de la economía de la depresión y la crisis actual

Paul Krugman

Barcelona: Crítica, 2009

214 pàgs.

Per: Xavier Mena. Catedràtic d'Economia d'ESADE-Universitat Ramon Llull

La crisi financera que va esclatar el 9 d'agost de 2007, i que ha esdevingut una crisi econòmica i social d'abast global, ha produït un bon nombre de literatura de tota mena. Aquest és un llibre sobre la crisi, amb el valor afegit que el seu autor és Premi Nobel d'Economia 2008. El professor Paul Krugman (Universitat de Princeton, EUA) és un economista i un acadèmic reconegut que, a més, escriu una columna al diari *The New York Times*.

L'autor no defuig la seva condició d'economista i dedica bona part de l'anàlisi a fer 'prediccions del passat'. El professor P. Krugman introdueix al lector en un viatge al llarg de les crisis econòmiques contemporànies.

El primer punt de destinació són les vulnerabilitats de l'Amèrica llatina, amb la crisi del deute extern als anys vuitanta del segle passat i, molt particularment, l'efecte 'tequila' de Mèxic (1994). Les crisis llatinoamericanes van enviar un avís, que l'economia global va oblidar ben aviat. La segona etapa del viatge és la bombolla immobiliària i borsària al Japó, que va enflar el preu del solar del palau imperial a Tòquio per sobre de tot el territori de Califòrnia. Els errors en les polítiques fiscal, monetària i de sanejament del sistema financer han abocat l'economia japonesa a l'estancament econòmic, amb una deflació des de fa dues dècades. El tercer aterrament d'emergència del viatge del professor P. Krugman és el crac asiàtic dels anys 1997-1998, que va contagiar la majoria de les economies de la zona i que va tenir com a epíleg la crisi del real brasiler i el col·lapse d'Argentina el 2001.

L'autor analitza els canvis profunds que l'economia mundial va experimentar al llarg dels anys noranta a causa de la globalització creixent i, particularment, de la integració dels mercats de capitals. Nous actors com els *hedge funds* (*Quantum Fund*, de George Soros i altres) han qüestionat la sobirania de les autoritats monetàries i dels governs sobre les seves pròpies divises. Els *hedge funds* eren els autèntics màsters del nou univers. L'ordre monetari que es va acordar a Bretton Woods l'any 1944 s'havia esmicolat i els organismes internacionals que es van crear en aquella cimera en plena II Guerra Mundial –com el Fons Monetari Internacional (FMI) i el Banc Mundial (BM)– es mostraven impotents davant un món que reclamava una nova arquitectura econòmica global.

L'any 2001, el 'boom' tecnològic d'Internet a les borses va punxar, alhora que esclatava la

Llibres

desconfiança sobre els comptes i els balanços de les empreses pel frau de la companyia Enron i, tot seguit, es produïen els atemptats terroristes de l'11-S. La Reserva Federal d'Alan Greenspan va reaccionar reduint els tipus d'interès oficials del 6,5% al 1%. L'economia mundial va rebre un fort impuls, amb les famílies americanes entregades a l'endeutament i les empreses abocades a la bogeria del creixement palanquejat, a més de la irrupció de les economies emergents de la Xina, i l'Índia.

Un entorn de creixement econòmic amb tipus d'interès baixos va induir els bancs comercials i els intermediaris financers no regulats (*brokers*) a concedir crèdit en volums desorbitats. La banca d'inversió, amb el *rating* AAA de les agències de qualificació i la cobertura del risc d'impagament (*credit default swaps*) de les asseguradores, convertien aquells crèdits en productes financers opacs, que eren subscrits per inversors d'arreu el món (fons de pensions, bancs, gestors d'actius). El risc era bandejat. La música sonava i tocava ballar. El sistema financer es va endinsar en l'ombra (*shadow financial system*), operant al marge dels mercats públics i dels reguladors (*over-the-counter*) per tal de no penalitzar les ràtios de capital. Finalment, la bombolla immobiliària va esclatar i va capgirar els valors que actuaven com a garantia dels productes financers estructurats.

Quan els estalviadors i els inversors se'n van adonar, ja era massa tard. L'estalvi global ha deixat d'alimentar el sistema financer i ha provocat la fallida de grans institucions financeres (Bear Stearns, Lehman Brothers) i una forta contracció del crèdit. Els bancs centrals han hagut d'injectar una gran quantitat de liquiditat per finançar i, fins i

tot, rescatar bona part del sistema bancari (Citigroup, Lloyds TSB, Fortis). Els governs han promogut grans programes públics d'impuls fiscal, incorrent en dèficits pressupostaris que disparen les ràtios d'endeutament. A més, aquestes necessitats públiques atrauen l'estalvi disponible i deixen sense finançament empreses i famílies.

El professor P. Krugman dibuixa un esdevenidor fosc: el retorn de l'economia de la depressió. Els errors comesos per no aprendre del passat ens condemnen a unes perspectives econòmiques amb un seguit de túnels que posposen el proper període de prosperitat. La sortida de la crisi requereix unes polítiques fiscals i monetàries expansives, i un esforç de productivitat i de competitivitat dels agents econòmics.